چارەســـەر
بە دوعا(الرُّقی)
لە قورئان و سوننەتدا

نوسینی

سعید علی وهف القحطاني

وەرگێڕانی

حەمزە بەرزنجی

مافی چاپکردنی پارێزراوە

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەكی

گرنگی چارەسەركردن بە قورئان وسوننەت

ان الحمد لله نحمده، ونستعينه. ونستغفره. ونعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سيئات اعمالنا. من يهده الله فلا مضل له. ومن يضلل فلا هادي له. وأشهد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له. وأشهد انّ محمد عبده ورسوله. صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان الى يوم الدين وسلم تسليما كثيرا.. اما بعد:

بێ گومان چارەسەركردن بە قورئانی پیرۆزو بەو فەرموودانەی كە لە پێغەمبەرەوە(ﷺ) هاتووە لەبارەی دوعا خوێندن بەسەر نەخۆشدا چارەسەرێكی بەسوودو شیفادەرێكی تەواوە..(قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هُدًى وَشِفَآءٌ ۖ)فصلت/٤٤ (وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّـٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾)الأسراء/٨٢

لێرەدا بۆ ڕوون کردنەوەی ڕەگەزەکەیە کە بڕوادارانە. وەقورئان بەڕاستی هەمووی شیفایە هەروەکو لەوئایەتەی پێشوودا **دیارە**[1] (يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَتۡكُم مَّوۡعِظَةٞ مِّن رَّبِّكُمۡ وَشِفَآءٞ لِّمَا فِي ٱلصُّدُورِ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٞ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٥٧﴾)یونس/٥٧

وە قورئان چارەسەرێکی تەواوە بۆ هەموو دەردێکی دڵ و لاشەو دنیاو قیامەت. وەهەموو کەسێکیش گونجاوو بەکەڵك نیە بۆ شیفادان بەقورئان. وەئەگەر نەخۆش بەچاکی چارەسەری نەخۆشیەکەی پێکرد بەڕاستی ئیمانەوەو بە وەرگیرانی تەواوو و بیرو باوەڕی دامەزراوە و بەهێنانەدی مەرجەکانی، ئەوا دەردو نەخۆشی هەرگیز بەرگەی ناگرێ. چۆن دەرد بەرگەی ووتەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان دەگرێ کە ئەگەر دابەزیایەتە سەر کێوەکان هەڵی دەکەند.. یان دابەزیایەتە سەر زەوی شەقی دەکرد.

وە هیچ نەخۆشیەك نیە لەنەخۆشیەکانی دڵ و لاشە ئیلا لە قورئاندا ڕێگەی چارەسەرو هۆکاری خۆپاراستنی تێدایە لێی

---

[1] بڕوانە (الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي)ابن القيم ل (٢٠)

بـــۆ کەسـێك کـەخوای گـەورە تێگەیـشتنی پێبەخـشیێت بـۆ قورئانەکەی، وەخوای گەورە لەقورئاندا باسی نەخۆشیەکان و چارەســـەری دڵ و لاشـــەی کـــردووە. وەنەخۆشـــیەکانی دڵ دووجۆرن:

نەخۆشـی گومـان و دوودڵی‌و، نەخۆشـی ئـارەزوو و هـەوەس. وەخوای گەورە باسی نەخۆشییەکانی دڵی کردووە بە گشتی وەباســـی هۆکارەکـــانی نەخۆشـــییەکەو چارەسەرەکەشـــی کردووە.[٢] وەك دەفەرموێت:

﴿ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَـٰبَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ ﴾.العنكبوت/٥١

ابن القیم(رەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرموێت: (فمن لم یشفیه القرآن فلا شفاه الله، ومن لم یکفیه فلا کفاه الله).[٣]

واتـە: ئـەو کەسـەی قورئـان نەبێتـە چارەسـەرکەری خـوا شـیفای نـەدات، وەئـەوەی قورئـان بـەس نـەبێت بـۆی و ڕازی نـەکات خـوا ڕازی نەکات. وەنەخۆشییە جەستەییەکانیش قورئان ڕێگـەی

---

[٢] بڕوانە زاد المعاد ٦/٤ و ٣٥٢/٤

[٣] زاد المعاد٣٥٢/٤

چارەسەرکردن و هەموو بنچینەکانی دیاری کردووە، وە ئەو بنچینانەی چارەسەرکردنی لاشە هەمووی لە قورئاندا هەیە کە ئەوانیش سیانە: پاراستنی تەندروستی وە خۆپاراستن لە ئەزێتدەرەکان. وەوازهێنان لە مادە تێکدەرە زیانبەخشەکان وە ئەمەش بەڵگەیە لەسەر هەموو بەشەکانی تری ئەم جۆرە.[٤]

وە ئەگەر بەندە بە چاکی چارەسەری خۆی بە قورئان بکات ئەوا ئەبینێ کە چەندە کاریگەریەکی سەرسوڕهێنەری هەیە لە شیفادانی خێرادا.

ئیمامی ابن القیم دەفەرمووێت: (کاتێك بەسەرمدا تێپەڕی کە لە مەککەدا نەخۆش کەوتم، وە هیچ پزیشك و دەرمانێکم شك نە دەبرد، بۆیە خۆم چارەسەری خۆمم دەکرد بەسورتی (الفاتحة)وکاریگەریەکی سەرسوڕهێنەرم بەدی کرد، هەندێك ئاوی زەمزەمم هێناو چەند جارێك سورەتی(الفاتحة)م بەسەردا دەخوێندەوەو ئەم خواردەوە.. سەیرم کرد بەتەواوی چاك دەبوومەوە، بۆیە ئیتر لە هەموو ئازارێکدا ئەم شتەم دەکردو بەو

---

[٤] هەمان سەرچاوەی پێشوو ٣٥٢/٤و ٦/٤

پەڕی کەڵك سوودم لێوەر دەگرت، وەئەم شتەم باس دەکرد بۆ هەر کەسێ کە ئازاری هەبوایەو زۆربەیان بەخێرایی چاك دەبوونەوە.[٥]

وەهەروەها چارەسەر کردن بەو دوعایانەی لە پێغەمبەرەوە(ﷺ) وارید بووە لەچاکترین دەرمانە. وە پاڕانەوەی دوور لە بەربەست لە بەسوودترین هۆکارێکە بۆگەڕاندنەوەی ناخۆشیو گیرابوونی مراد و داواکاری، وە کاریگەرترین دەرمانە بەتایبەتیش ئەگەر لەگەڵ سووربون (الحاح)و دووبارە کردنەوەی زۆردا بێت تیایدا. وە ئەمەش دوژمنی نەخۆشییەو بەرەنگاری دەبێتەوەو چارەسەری دەکات و ڕێگری دابەزینی دەکات، یان سووکی دەکاتەوە ئەگەر دابەزی.[٦] (الدعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل فعليكم عباد الله بالدعاء).[٧]

واتە: پاڕانەوە کەڵکی هەیە بۆ ئەو بەڵایەی کە دابەزیوەو ئەوەی کە دانەبەزیوە، دە بەندەکانی خوا بپاڕێنەوە.(لايرد القضاء الا الدعاء، ولا يزيد في العمر الا البر).[٨]

---

[٥] بڕوانە زاد المعاد ٤/١٧٨، والجواب الكافي لاپەڕە (٢١)

[٦] بڕوانە الجواب الكافي لاپەڕە (٢٢-٢٥)

[٧] الترمذي والحاكم وأحمد وحسنه الالباني . بڕوانە صحيح الجامع ٣/١٥١ برقم٣٤٠٣

[٨] الحاكم والترمذي وأحمد وحسنه الألباني بڕوانە سلسلة الاحاديث الصحيحة ١/٧٦برقم ١٥٤

واتە: هیچ شتێك نابێتە هۆی گەڕاندنەوەی قەزا تەنها پاڕانەوە نەبێت، وە هیچ شتێك نیە ببێتە هۆی زیادبوونی تەمەن جگە لە چاکە.

بەڵام لێرەدا شتێك هەیە کە دەبێت ئاگادار بین لێی: ئەویش ئەوەیە کە ئایەتەکانی قورئان و زیکرەکان و پاڕانەوەکان و پەنا گرتنەکان کە بۆ چارەسەر دەکرێت و دوعای پێ دەکرێت لە خودی خۆیدا بە کەڵك و شیفادەرە بەڵام پێویستی بە وەرگیران و بەهێزی بکەرەکەیو کاریگەری هەیە. کەواتە هەرهاتێك شیفاکە دوور کەوتەوەو نەدرا ئەوە لەبەر لاوازی کاریگەری بکەرەکەی بووە، یان لەبەر وەرنەگیرانی ئەو کەسەی لێی دەکرێ یان لەبەر بەرهەڵستکارێکی بەهێز کەبەرهەڵستی کاریگەری دەرمانەکە دەکات.. کەواتە چارەسەر بەدوعا بەدوو شێواز دەبێت:

<u>یەکێکیان لەلایەن نەخۆشەکەوەو</u> ئەوی تریان لەلای چارەسەرکەر، ئەوەی کە لە لای نەخۆشەوەیە سەر دەگرێ بەهۆی بەهێزی دەروونیو ڕاستی ڕوو کردنە خوای گەورەو باوەڕبوونی تەواوی بەوەی کە قورئان شیفاو ڕەحمەتە بۆ بڕواداران. وەپەنا گرتنی ڕاست کە دڵ و زوبان پێی ڕاهاتووە،

لەبەرئەوەی ئەم جۆرە کارە جەنگینە وە جەنگاوەریش سەرکەوتنی دەست گیر نابێت بەسەر دوژمندا مەگەر بە دوو شت نەبێت:
ئەبێ چەکەکەی خۆی لە خۆیدا چاك بێت، وە دەبێت بازووی بەهێز بێت. وەهەر کات یەکێك لەم دووانە نەما ئەوا چەکەکە زۆر کارگەری نابێت چ جای ئەوەی کە ئەگەر هەردوو شتەکە نەما، ئەوا ئەو کاتە دڵ دەبێتە کاولە لە یەکتاپەرستیو پشت بەستن و تەقواو روو تێکردن و بەبێ چەکیش دەمێنێتەوە.
وە شێوازی دووەم لەلایەنی چارەسەرکەرەوەیە بە قورئان و سوننەت: ئە بێت ئەمیش ئەو دوو سیفەتەی تیابێت.[9]
لەبەر ئەوە ابن التين (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرموێت:
(الرقى بالمعوذات وغيرها من أسماء الله هو الطب الروحاني اذا كان على لسان الابرار من الخلق حصل الشفاء بإذن الله تعالى).[10]
واتە: دوعای چارەسەرکردنی نەخۆشی بە پەناگرتن و غەیری ئەو لە ناوەکانی خوا چارەسەرێکی ڕۆحانیە ئەگەر لەسەر

---

[9] بروانە زاد المعاد٦٨/٤ والجواب الكافي لا ٢١

[10] فتح الباري ١٩٦/١٠

زوبانی خەڵکانی پاکی بێتاوان ڕوویدا ئەوا شیفا دەدرێت بە ئیزنی خوای گەورە.

وەزانایان هەموویان یەکدەنگن لەسەر ئەوەی کە دوعاکردن بۆ چارەسەری نەخۆشی جائیزە لەکاتی کۆ بوونەوەی ئەم سێ مەرجە تیایدا:

١-ئەبێت دوعاکە بە ووتەی خوای گەورە بێت یان بە ناوەکانی یان بەسیفاتەکانی یان بە ووتەی پێغەمبەرەکەی بێت(ﷺ).

٢-ئەبێت دوعاکە بە زوبانی عەرەبی بێت یان بەوشێوەیەی کە ماناکەی جیابکرێتەوە لەشتی تر.

٣-ئەبێت باوەڕی وابێت کە دوعا هیچ کاریگەری نىیە بە تەنها بەڵکو بە توانای خوای گەورەیە.[11] وە دوعاش هۆیەکە لە هۆکارەکان.

لەبەر ئەم گرنگیە زۆرە بەشی دوعام لەکتێبەکەم (الذکر والدعاء والعلاج بالرقی من الکتاب والسنة) کورتکردەوەو چەند سودێکی بەکەڵکم زیادە خستە سەری ئەگەر خوا بیەوێت. وەداواکارم لە خوای پەروەردگاری بەرز بە ناوە

---

[11] بروانە فتح الباری ١٩٥/١٠. وفتاوی العلامه ابن باز ٣٨٤/٢

جوانــەکانیو ســیفەتە بــەرزەکانی کــەوام لــیٚ بکــات تــەنها لەبەرخاتری خۆی بێت و کەڵك و سوودم پێبگەیەنیٚ بەهۆیـەوە، وە کەڵك بەو کەسـەش بگەیـەنێت بـە هۆیـەوە کـە دەیخوێنێتـەوە یان چاپی دەکات یان دەبێتە هۆکار بـۆ بلاٚوکردنـەوەی، وەکـەڵك بــە هــەموو موســڵمانان بگەیــەنێت چــونکە هــەر خــۆی سەرپەرشتکاری ئەو شتەیەو بەتوانایە بەسەریدا.

وصلى الله وسلم و بارك على نبينا محمد وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان الى يوم الدين

هەژاری لای خوا
سعيد بن على بن وهف القحطانى
حرر فى ١٤١٤/٦/١٨ هـ

چارەسەری خوایی بۆ چادووگەرێتی دوو بەشە :

<u>بەشی یەکەم</u> ئەو شتەی کە خۆی پێدەپارێزرێت لە جادوگەرێتی پێش ڕوودانی لەوانە:

١ – هەستان بە ئەنجام دانی هەموو واجبەکان، وە وازهێنان لە هەموو حەرامەکان، وەتەوبە کردن لەهەموو خراپەکان.

٢– زۆر خوێندنی قورئانی پیرۆز بە جۆرێك هەموو ڕۆژێك بەشێکی دیاری کراوی هەبێت لە خوێندنەوەی.

٣– خۆپاراستن بە پاڕانەوەو پەناگرتنەکان و زیکرە شەرعیەکان: لەوانە ووتنی(بسم الله الذی لایضر مع اسمه شیء في الأرض ولا في السماء وهو السمیع العلیم)سێ جار لە بەیانیان و ئێوارانـدا.[١٢] وە خوێندنی (آیة الکرسی)دوای هەموو نوێژەکان و لەکاتی خەوتندا، وەلە بەیانیان و ئێوارانـدا،[١٣] وەخوێندنی سورەتی (قل هو الله احد) و(المعوذتین)واتە سورەتی (الفلق و الناس) سێ جار لە

---

[١٢] الترمذيوابو داود وابن ماجه. بڕوانە صحیح ابن ماجه٢/٣٣٢

[١٣] بڕوانە: الحاکم وصحیحه وافقه الذهبی ١/٥٦٢ و صحیح الترغیب والترهیب للالبانی ١/٢٧٣ برقم ٦٥٨

بەیانیان و ئێوارانداو لەکاتی خەوتندا، وە ووتنی (لااله الا الله وحده لا شریك له، له الملك وله الحمد وهو علی کل شيء قدیر)سەد (١٠٠) جار لە ڕۆژێکدا.[١٤] وەپارێزگاری کردن لە زیکرەکانی بە یانیان و ئێواران و زیکری دوای نوێـژەکان و زیکری خەوتن و هەستان لە خەوو زیکری چوونە ماڵەوەو هاتنە دەرەوە لێی. وە زیکری چونە مزگەوت و هاتنە دەرەوە لێی، وەدوعای چوونە سەرئاوو هاتنە دەرەوە لێی. وە دوعای بینینی کەسێکی تووش بوو بە بەلآیەك، وە غەیری ئەمانە. کە زۆرم لەم زیکرو نزایانە هێناوەتەوەو باسم کردوە لە (حصن المسلم)دا بە پێی شێوازو بۆنەو شوێن و کاتەکانی. بێگومان پارێزگاری کردن لەمانە لەو هۆکارانەن کە ڕێگرن لە تووش بوون بە (سحر)و (چاو)و (جنۆکە) بە ئیزنی خوای گەورە. وە هەروەها لە گەورەترین چارەسەرێکە دوای تووش بوون بەم بەلآیانەو غەیری ئەمانەش.[١٥]

---

[١٤] البخاری ٩٥/٤، ومسلم ٢٠٧١/٤

[١٥] بڕوانە: زاد المعاد١٢٦/٤، ومجموع الفتاوی العلامه ابن باز٢٧٧/٣ وە بڕوانە ئەو (دە) هۆکارە کە بەهۆیەوە خراپەی حەسوودبەرو ساحر لادەبرێ لە بەشی سێیەم لە چارەسەرکردنی چاو لەم کتێبەدا.

٤-خـواردنی حـەوت دەنکـە خورمـا لەسـەر برسـێتی لـە بەیانیانیاندا ئەگەر گونجا، بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): (من أصطبح بسبع تمرات عجوة لم يضره ذلك اليوم سم ولا سحر).[١٦]

واتە: هەرکەسێك بەیانی لەسەر برسێتی حەوت خورمای تەڕی (عجوة) بخوات ئەوا ئەو ڕۆژە نە ژەهرو نە سیحر کاری تێناکەن و زیانی پێناگەیەنێت، وەچاکتروایە لە خورمای شاری (مەدینە) بێت لە نێوان (الحرتين)هەروەك لە ڕیوایەتی ئیمامی موسلیم دا هاتووە، وە مامۆستای بەڕێز(عبدالعزيزی کوڕی عبداللهی کوڕی بـــان) پێی وایە کە هەموو جۆرە خورمایەکی شاری مەدینە ئەم سیفەتەی تێدا هەیە بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): ((من اكل سبع تمرات مما بين لابيتها حين يصبح......)فەرموودەکە.[١٧]

هەروەکو پێی وایە کە ئەمە چاوەڕون دەکرێت لەو کەسەی کە حەت خورما دەخوات لەغەیری خورمای (مەدینە) بەهەموو شێوەیەك .

---

[١٦] البخاری مع الفتح ٢٤٧/١٠. ومسلم ١٦١٨/٣

[١٧] مسلم ١٦١٨/٣

بەشی دووەم: چارەسەر کردنی سیحر دوای ڕوودانی

ئەمیش چەند جۆرێکە:

جۆری یەکەم: دەرهێنان و پوچەڵ کردنەوەی ئەگەر شوێنەکەی زانی بەو ڕێگایانەی کە شەرع ڕێی پێداوە، وەئەمەش ئەوپەڕی ڕێگاو هۆکارە کە زۆر جار چارەسەری سیحر لێ دراوی پێ دەکەن.[18]

جۆری دووەم: بە دوعای شەرعی، وە لەوانە:[19]

أ- حەوت گەڵای (سیدری سەوز) لە نێوان دوو بەردا یان شتی ڕەقدا دەکوتێ و دەیهێنێ و پاشان ئەوەندەی ئاو پێدا دەکات کە بەشی خۆشتن بکات و ئەم ئایاتانەی بەسەردا دەخوێنێت:

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَیُّ ٱلۡقَیُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةࣱ وَلَا نَوۡمࣱۚ لَّهُۥ مَا فِی ٱلسَّمَـٰوَ ٰتِ وَمَا فِی ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِی یَشۡفَعُ عِندَهُۥۤ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ یَعۡلَمُ مَا بَیۡنَ أَیۡدِیهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا یُحِیطُونَ

---

[18] بڕوانە: زاد المعاد ١٢٤/٤. والبخاری مع الفتح ١٣٢/١٠. ومسلم ١٩١٧/٤. ومجموع الفتاوی ابن باز ٢٢٨/٣

[19] بڕوانە (فتح الحق المبین فی العلاج الصرع والسحر والعین)ل ١٣٨.

بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ

وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ ﴾ **البقره ٢٥٥**

﴿۞ وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنۡ أَلۡقِ عَصَاكَۖ فَإِذَا هِيَ تَلۡقَفُ مَا

يَأۡفِكُونَ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ ٱلۡحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُواْ

هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُواْ صَٰغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَأُلۡقِيَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿١٢٠﴾

قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ ﴾

الأعراف/١١٧-١٢٢

﴿ وَقَالَ فِرۡعَوۡنُ ٱئۡتُونِي بِكُلِّ سَٰحِرٍ عَلِيمٖ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ

قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلۡقُواْ مَآ أَنتُم مُّلۡقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّآ أَلۡقَوۡاْ قَالَ

مُوسَىٰ مَا جِئۡتُم بِهِ ٱلسِّحۡرُۖ إِنَّ ٱللَّهَ سَيُبۡطِلُهُۥٓۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُصۡلِحُ

عَمَلَ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ ٱللَّهُ ٱلۡحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ

ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿٨٢﴾ ﴾ **يونس٧٩-٨٢**

﴿ قَالُواْ يَٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلۡقِيَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنۡ أَلۡقَىٰ ﴿٦٥﴾ قَالَ
بَلۡ أَلۡقُواْۖ فَإِذَا حِبَالُهُمۡ وَعِصِيُّهُمۡ يُخَيَّلُ إِلَيۡهِ مِن سِحۡرِهِمۡ أَنَّهَا تَسۡعَىٰ
﴿٦٦﴾ فَأَوۡجَسَ فِي نَفۡسِهِۦ خِيفَةٗ مُّوسَىٰ ﴿٦٧﴾ قُلۡنَا لَا تَخَفۡ إِنَّكَ
أَنتَ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٦٨﴾ وَأَلۡقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلۡقَفۡ مَا صَنَعُوٓاْۖ إِنَّمَا صَنَعُواْ
كَيۡدُ سَٰحِرٖۖ وَلَا يُفۡلِحُ ٱلسَّاحِرُ حَيۡثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾ فَأُلۡقِيَ ٱلسَّحَرَةُ سُجَّدٗا
قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِرَبِّ هَٰرُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾﴾ **طه٦٥/٧٠**

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿١﴾ لَآ أَعۡبُدُ مَا تَعۡبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَآ
أَنتُمۡ عَٰبِدُونَ مَآ أَعۡبُدُ ﴿٣﴾ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٞ مَّا عَبَدتُّمۡ ﴿٤﴾ وَلَآ
أَنتُمۡ عَٰبِدُونَ مَآ أَعۡبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمۡ دِينُكُمۡ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ ﴿٣﴾
وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ ﴿٤﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلۡفَلَقِ ۝١ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ۝٢ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ
إِذَا وَقَبَ ۝٣ وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّـٰثَـٰتِ فِى ٱلۡعُقَدِ ۝٤ وَمِن شَرِّ
حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝٥

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝١ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ۝٢ إِلَـٰهِ ٱلنَّاسِ ۝٣
مِن شَرِّ ٱلۡوَسۡوَاسِ ٱلۡخَنَّاسِ ۝٤ ٱلَّذِى يُوَسۡوِسُ فِى صُدُورِ
ٱلنَّاسِ ۝٥ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ ۝٦

وەدواى خوێندنى ئەم ئايەتانەى كە باس كرا بەسەر ئاوەكەدا. سىٚ جار لێى دەخواتەوەو بە پاشماوەكەى خۆى پىٚ دەشوات. وەبەمەش نەخۆشيەكە لادەچێت و نامێنێت بە ويستى خواى گەورە، وەئەگەر پێويستيى بە دووبارە كردنەوە كرد دووجار يان زياتر قەيدى ناكات هەتاكو نەخۆشيەكە لادەچێت، وەئەمەش زۆر تاقىكراوەتەوەو خواى گەورە بەهۆيەوە

سـوودی گەیانـدووە، وەئەمـە بەسـوودە بـۆ کەسـێك کـە (تـاڵ کرابیّ) لەلای خێزانەکەی.[٢٠]

ب- سورەتی (الفاتحە) و (ایە الکرسـی)و دوو ئایـەتی کۆتـایی ســـوورەتی البقـــرە، و ســـورەتی (الاخـــلاص) و (الفلـــق و النـاس)دەخوێنێـت سـیّ جـار یـان زیـاتر لـە گـەڵ فـووکردن و دەست هێنان بە ئازارەکەدا بەدەستی ڕاست.[٢١]

ج-چـەند پـەنا گـرتن و دوعـای چارەسـەری نەخۆشـی(الرقـی)و پاڕانەوەیەکی گشتی (الجامعە):

١. (أسـأل الله العظـیم رب العـرش العظـیم أن یـشفیك. حـەوت جار).[٢٢]

---

[٢٠] بڕوانـە ابن بـاز٢٧٩/٣ وفتح المجید ل ٣٤٦. و(الصارم البتـار فی التـصدی للسحرە والاشرار)ی وحید عبدالسلام ل ١٠٩-١١٧ کە لێرەدا چەند دوعایـەکی بەسوودی درێـژی بەکەڵك هەیـە ان شـاءالله تعـالی. ومنـصف عبـدالرزاق ١٣/١١. وفتح الباری٢٣٣/١٠

[٢١] بڕوانـە: البخـاری مـع الفـتح ٦٢/٩و مـسلم ١٧٢٣/٤، والبخـاری مـع الفـتح ٢٠٨/١٠

[٢٢] الترمـذی وأبـو داود ١٨٧/٣، والترمـذی ٤١٠/٢، وبڕوانـە صـحیح الجـامع ١٨٠/٥و٣٢٢.

٢. خۆش دەست دەخاتە سەر ئەو شوێنەی ئازاری دێ لە لەشیداو سێ جار دەڵێت(بسم الله)، وە حەوت جار دەڵێت (أعوذ بالله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر).[٢٣]

٣. (أللهم رب الناس أذهب البأس وأشف أنت الشافي لا شفاء الا شفاء ك شفاء لا يغادر سقما).[٢٤]

٤. (أعوذ بكلمات الله التامة من كل شيطان وهامة. ومن كل عين لامة).[٢٥]

٥. (أعوذ بكلمات الله التامات من شر ماخلق).[٢٦]

٦. (اعوذ بكلمات الله التامات من غضبه وشر عباده ومن همزات الشياطين وأن يحضرون).[٢٧]

٧. (اعوذ بكلمات الله التامات التي لايجاوزهن بر ولا فاجر من شر ماخلق، وبرأ و ذرأ، ومن شرماينزل من السماء ومن شر

---

[٢٣] مسلم ١٧٢٨/٤

[٢٤] البخاری مع الفتح٢٠٦/١٠، ومسلم ١٧٢١/٤.

[٢٥] البخاری مع الفتح ٤٠٨/٦

[٢٦] مسلم ١٧٢٨/٤

[٢٧] أبوداود الترمذی، وبڕوانە صحيح الترمذی ١٧١/٣

مـايعرج فيهـا، ومـن شـر مـا ذرأ في الأرض، ومـن شـر مـا يخـرج منها، ومن شر فتن الليل والنهار، ومن شر كل طـارق الا طارقـا يطرق بخير يا رحمن).[٢٨]

٨. (اللـهم رب الـسموات الـسبع ورب العـرش العظـيم، ربنـا ورب كل شيء. فالق الحب والنوى، ومنزل التوراة والأنجيل والقرآن، أعوذ بك من شر كل شئ أنت آخذ بناصـيته، انـت الأول فلـيس قبلك شـئ، وأنـت ألآخـر لـيس بعـدك شـئ، وأنـت الظـاهر فلـيس فوقك شئ، وأنت الباطن فليس دونك شئ).[٢٩]

٩. (بسم الله أرقيك من كل شئ يؤذيك ومن شر كل نفس أو عين حاسد الله يشفيك بسم الله أرقيك).[٣٠]

١٠. (بـسم الله يبريـك ومـن كـل داء يـشفيك ومـن شـر حاسـد اذا حسد ومن شر كل ذي عين).[٣١]

---

[٢٨] مسند احمد ١١٩/٣ بأسناد صحيح، وابن السنى برقم ٦٣٧ و بروانه: مجمع الزوائد ١٢٧/١٠

[٢٩] مسلم ٢٠٨٤/٤

[٣٠] مسلم عن ابى سعيد (رضي الله عنه) ١٧١٨/٤

[٣١] مسلم عن عائيشة (رضي الله عنها) ١٧١٨/٤.

١١. (بسم الله أرقيك من كل شئ يؤذيك من حسد حاسد ومن كل ذي عين الله يشفيك).[٣٢]

وه ئـهم پـهنا گـرتن و پاڕانهوانـه چارهسـهری جادووگـهریّتی (سـحر)و چـاوو دهسـت وهشـاندنی جنۆکـهو هـهموو نهخۆشـی‌یهکانی پـیّ دهکریّـت. وهئهمانـه دوعـای گـشتی‌یه بهسوودن به ئیزنی خوای گهوره.

جۆری سیّ یهم :

دهرهیّنانی خویّن به کهڵهشاخ گرتن (الحجامه) لهو جیّگهیه یان ئهندامهی که شویّنهواره جادوگهریّتی‌یهکهی تیّدا دهرکهوتووه ئهگـهر ئهمـه گونجـا، وه ئهگـهر نـهگونجا ئـهوا ئـهو چارهسـهرانه کافیه که باسمان کرد سوپاس بۆ خوای گهوره.[٣٣]

---

[٣٢] سنن ابن ماجه عن عباده بن الصامت(رضي الله عنه) و بڕوانه: صحيح ابن ماجه ٢/٢٦٨

[٣٣] بڕوانه زاد المعاد١٢٥/٤ وه لهویّدا چهند جۆریّك چارهسهری جادوگهریّتی ههیه دوای ڕوودانی خراپ نیه ئهگهر تاقی بکهیتهوهو سوودی لیّ وهربگری، وه بڕوانـه: مـصنف ابـن أبـی شـيبه ٣٨٦/٧-٣٩٧وفـتح البـاری٢٣٣/١٠-٢٣٤. ومصنف عبدالرزاق١٣/١١ والصارم البتار ل١٩٤-٢٠٠ والسحر حقيقته وحكمه للدكتور مسفر الدمينی ل ٦٤-٦٦.

جۆری چوارەم:

دەرمانە سروشتی‌یەکان، چەند دەرمانێکی سروشتی بەسوود هەن کە قورئانی پیرۆزو سوننەتی پاك دەست نیشانیان کردووە کە ئەگەر مرۆڤ بە یەقین و ڕاستی ڕوون کردنە خوای گەورەوە وەری بگرێت لەگەڵ ئەوەدا کە باوەڕی وابێت کە سوود بەخشینی لە لایەن خوای گەورەوەیە، ئەوا بە ویستی خوا سوودی پێدەگەیەنێت. هەروەك چەند دەرمانێکی گیراوەش هەیە لە گژوگیاو لەوبابەتانە، وە ئەمەش بەندە لەسەر تاقی کردنەوەو هیچ ڕێگرێك نیە لە بەکارهێنان و کەڵك وەرگرتن لێی بە پێی شەرع بە مەرجێك کە حەرام نەبێت.[٣٤]

وە لەو چارەسەرە سروشتیانەی سوودیان دەبێت بە ئیزنی خوا: (هەنگوین،[٣٥] **وە ڕەشکە(الحبة السوداء)**[٣٦]**، وەئاوی زمزەم**[٣٧] **بەپێی فەرموودەی خوای گەورە:** ﴿وَنَزَّلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ

---

[٣٤] **بڕوانە: فتح الحق المبين فى علاج الصرع والسحر والعين ل ١٣٩.**

[٣٥] **بڕوانە :ل (٥٣) و (فتح الحق المبين)ل ١٤٠.**

[٣٦] **بڕوانە: ل(٥٢) و (فتح الحق المبين) ل ١٤١**

[٣٧] **بڕوانە: ل (٥٤) و(فتح الحق المبين) ل١٤٤**

مَآءً مُّبَٰرَكًا فَأَنۢبَتۡنَا بِهِۦ جَنَّٰتٍ وَحَبَّ ٱلۡحَصِيدِ ﴿٩﴾) ق/٩، وه زەيتی زەيتوون بە پێی فەرموودەی پێغەمبەر(ﷺ): (كلوا الزيت وادهنوا به فإنه من شجرة مباركة).[٣٨]

واتە: زەيتەكەی بخۆن و خۆتانی پیّ چەور بكەن چونكە لە دارێكی پیرۆزە. وەئەمەش لە واقیعی تاقی كردنەوەو بەكارهێنان و خوێندنەوەدا چەسپاوە كە چاكترین زەیتە،[٣٩] وە لە چارەسەرو دەرمانە سروشتیيەكان:

خۆشۆردن و خۆ پاك كردنەوەو خۆ بۆن خۆش كردن.[٤٠]

٢-چارەسەر كردنی چاو لێدراوی:

چارەسەر كردنی چاولێدان چەند بەشێكە:

بەشی یەكەم: پێش تووش بوون.. ئەویش چەند جۆرێكە:

---

[٣٨] احمد فی المسند ٤٩٧/٣. والترمذی وابن ماجه، وصححه الالبانی فی صحیح الترمذي ١٦٦/٢

[٣٩] بڕوانە: (فتح الحق المبین فی علاج الصرع والسحر والعین) ل١٤٢.

[٤٠] بڕوانە: سەرچاوەی رابردوو ل ١٤٥.

١- خۆپاراستن و پارێزگاری لەو کەسەی کە لە چاوی ئەترسی، ئەویش بە زیکرەکان و پاڕانەوەو پەناگرتنە شەرعیەکان، هەروەك لە بەشی یەکەمدا لە چارەسەر کردنی جادوگەرێتیدا باسمان کرد.(٤١)

٢- ئەوەی کە ئەترسێت لە تووش بوونی شتێك بەهۆی چاوی خۆیەوە، ئەگەر شتێکی لە خۆی یان لە ماڵی یان لە منداڵی یان براکەیدا یان لە غەیری ئەمانەدا بینی کە ببێتە مایەی سەرسوڕمانی بەرامبەرەکەت بپارێتەوەو بڵێ: (ماشاءالله لاقوة الا بالله، اللهم بارك عليه). بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): (اذا رأى أحدكم من أخيه مايعجبه فليدع له بالبركة).(٤٢)

واتە: ئەگەر یەکێك لە ئێوە شتێکی بینی لە براکەیدا کە سەرسامی دەکرد باپاڕێتەوە بۆی بە بەرەکەت.

---

(٤١) بڕوانە: سەرچاوە رابووردو، وە لاپەرە(١٢) لەم کتێبەدا..

(٤٢) موطأ مالك ٢/٩٣٨ وابن ماجه ٢/١١٦٠ واحمد٤/٤٤٧ بڕوانە: صحيح ابن ماجه ٢/٢٦٥ و بڕوانە: زادالمعاد ٤/١٧٠و (الصارم البتار فى التصدى للسحره ولاشرار)ی شيخ وحيد عبدالسلام ل ٢٢٩-٢٥٢.

٣- شاردنەوەی چاکەکانی ئەو شتەی کە دەترسیٚ چاوی لیٚ بکریٚ.[٤٣]

بەشـی دووەم: دوای تـووش بـوون بـە چـاو، ئـەمیش چـەند جۆریٚکە:

١-ئەگـەر (چاو پیسەکە)زانـرا کیٚیـە فـەرمانی پـیٚ بکریٚت کـە دەست نویٚژ هەڵبگریٚ و پاشان ئەوەی کە تووش بووە بە چاو بە ئاوەکە خۆی بشوات.[٤٤].

٢-زۆر خویٚنـدنی (قـل هـو الله أحـد) و (الفلـق والنـاس) و (الفاتحـە) و (أیـە الکرسـی)وە کۆتـایی سـورەتی(ألبقـرە)، وە پاڕانەوە شەرعیەکان لەگەڵ فووکردن و مەسح کردنی شـویٚنی ئازارەکـە بـە دەسـتی ڕاسـت، هـەروەك لـە جـۆری دووەمـدا لـە چارەسەرکردنی جادوگەریٚتیدا باسکرا لـە بڕگـەی (ج) لـەژمارە ١-١١.[٤٥]

---

[٤٣] بڕوانە: شرح السنە للبغوی١٣/١١٦ زادالمعاد ٤/١٧٣.

[٤٤] بڕوانە: سنن أبی داود٩/٥ وزادالمعاد٤/١٦٣. وبڕوانـە: (الوقایـە والعلاج مـن الکتاب والسنە)ی محمد بن شاییع ل ١٤٤-١٤٧.

[٤٥] بروانە لاپەرەرە (١٥) لەم کتیٚبەدا

٣-(سورەتەکان ئەخوێنرێ بە ئاوێکدا لەگەڵ فووکردن، پاشان لێی دەخواتەوەو پاشماوەکەی دەکرێت بەسەریدا.[٤٦] یاخود بەسەر زەیتێکدا دەخوێنرێت و خۆی پێ چەوردەکات).[٤٧] خۆ ئەگەر خوێندنەکە بەسەر ئاوی (زمزم)دا بێت ئەوە تەواوترە ئەگەر گونجا،[٤٨] یان بەسەر ئاوی ئاسماندا(واتە باران).[٤٩]

٤-قەیدی ناکات ئەگەر چەند ئایەتێك لە قورئان بنوسێتەوە بۆ نەخۆش و پاشان ئاوی پێدا بکرێ و بیخواتەوە،[٥٠] وە لەو ئایەتانە سورەتی (الفاتحە)و (أیە الکرسی)و دوو ئایەتی کۆتایی سورەتی (البقرە)و (قل هو ألله أحد)و(ألفلق و والناس)، وە پاڕانەوە شەرعییەکان هەروەکو لە جۆری دووەمدا لە چارەسەرکردنی جادوگەرێتیدا باس کرا بڕگەی (ب)و(ج)لەژمارە١-١١[٥١]

---

[٤٦] سنن ابی داود٤/١٠ پێغەمبەر (ﷺ)ئەمەی کرد لە سابتی کوڕی قەیس.
[٤٧] مسند احمد ٤٩٧/٣ بڕوانە(سلسلة الأحادیث الصحیحة ١٠٨/١ برقم ٣٧٩)
[٤٨] بروانە لاپەرە ٦ و ٢٣ و ٥٥
[٤٩] بروانە لاپەرە ١٧
[٥٠] بڕوانە(زاد المعاد)ی ابن القیم٤/ ١٧٠وفتاوی ابن تیمیە ٦٤/١٩
[٥١] بروانە لاپەرە (١٥) لەم کتێبەدا

بەشی سێهەم: ئەنجام دانی چەند هۆکارێك كە پاڵ بە چاوی حەسوودەوە دەنێت و خراپەی دوور دەخاتەوە ئەویش بەم جۆرەیە:

١-پەناگرتن بەخوا لە خراپەی.

٢-پارێزکاری(تقوی)ی خوای گەورەو پاراستنی فەرمانەکان و نەهی‌یەکانی:(احفظ الله يحفظك..).[٥٢]

واتە: سنورەکانی خوا بپارێزە خوا دەتپارێت.

٣-ئارامگری لەسەر حەسوودبەرو لێ بووردن لێی‌و شەڕی لەگەڵدا نەکات، وەگلەیی لەلا نەکات و باسی ئەزیەت دانەکەی بۆ سەرئەم نەکات لەلای.

٤-پشت بەخوا بەستن چونکە هەر کەس پشت بە خوا ببەستێ ئەوە بەسیەتی.

٥-لە حەسوودبەر نەترسێ‌و دڵی پڕ نەکات لە بیرکردنەوە لێی. کە ئەمەش لە بەسوودترین چارەسەرە.

٦-ڕووکردنە خواو دڵسۆزی بۆی‌و داواکردنی ڕەزامەندی لە خوای گەورە.

---

[٥٢] الترمذی بڕوانە: صحيح الترمذی٢/٣٠٩

٧-تەوبەکردن لە تاوانەکان، چونکە تاوان دوژمنەکان زاڵ دەکات بەسەر مرۆڤدا: (وَمَآ أَصَـٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُواْ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾) **سورەتی (الشوری)ئایەتی/٣٠**

٨-خێرکـردن و چـاکەکردن چـەندێك دەتـوانیٚ، چـونکە ئەمـە کاریگەریـەکی سەرسـوڕهێنەری هەیـە بـۆ لابردنـی بـەلاٚو چاوو خراپەی حەسوودبەر.

٩-کوژاندنـەوەی ئـاگری حەسـوودبەرو یـاخی و ئەزیەتـدەر بـە چـاکەکردن لەگەڵیـداو هـەرکاتێك ئـەزیت و خراپـەو یـاخیو حەسوودی زیادکرد لەسەرت تۆش زیاتر چاکەی لەگەڵدا بکەو ئامۆژگـاری بکـەو بـەزەییت پێیـدا بێتـەوەو ئەمـەش کـەس ناتوانێت ئـەنجامی بدات مەگـەر کەسێك پاداشـتێکی گـەورەی لەلای خودا هەبێت.

١٠-نـویٚ کردنـەوەی یەکتاپەرستیو پاکردنـەوەو دڵسۆزی بـۆ ئەو خوا بەهێزە کار بەجێیەی کە هیچ کەسێك زیـان و سـوودی پیٚ ناگات مەگەر بە ئیزنی ئەو. وەهەر ئـەو کۆکـەرەوەی هـەموو ئەمەیـەو ئاڕاسـتەی ئـەم هۆکارانەیـە. چـونکە یەکتاپەرسـتی

قـەلأی گـەورەی خوایی‌یــە کــە هەرکەســێك تێــی بــچێت لــە پارێزراوان دەبێت.
وەئەمانـە(دە) هۆکاربوون کـە بەهۆیـەوە خراپـەی حەسـوودبەرو چاوپیس و جادوگەر یالٚ پێوەدەنرێ و لادەدرێت.[٥٣]

٣-چارەسەری چوونە ژوورەوەی جنۆکەبۆ مرۆڤ

چارەسەری ئەو کەسەی ڤێ و پەرکەمی هەیە کە جنۆکە چوبێتە لەشی‌یەوەو خۆی تێکەلٚ کردبێ دووبەشە :

بەشی یەکەم: پێش تووش بوون: لە خۆپاراستن و پارێزگاری کـردن لـە هـەموو فـەرزەکان و واجیبـەکان و دوور کەوتنـەوە لـە هـەموو حەرامـەکان، وەگەڕانـەوە پەشـیمان بوونـەوە لەهـەموو تاوانـــەکان و خۆپاراســـتن بـــە زیکـــرو دوعـــاو پەناگرتنـــە شەرعیەکان.

---

[٥٣] بڕوانە: (بدائع الفوائد)ی ابن القيم ٢/٢٣٨-٢٤٥

بەشی دووەم :چارەسەر کردن دوای چوونە ژورەوەی چنۆکە:

ئــەمیش بــە خوێندنــەوەی چارەســەر دەبــێ لــە لایــەن ئــەو موسـڵمانەی کـە دڵ وزوبـان و دۆعاکـەی بـۆ کـەس نەخۆشـەکە ئـــاوێزان کـــردووە. وە گـــەورەترین چارەســـەر(الرقـــی)یـــە بەسـورەتی(الفاتحـە)[٥٤]و(ایـە الکرسـی)و دووئایـەتی کۆتـایی سورەتی (البقرە)و (قل هو الله أحد)و (والفلق و النـاس) لەگـەڵ فـووکردن بەسـەر کەسـەکەداو سـێ بارەکردنـەوەی ئەمـە یـان زیاتر، وە غـەیری ئـەمان لەئایەتـەکانی قورئـان. چـونکە قورئـان هـەمووی شـیفای تێدایـە بـۆ ئـەوەی لـە سـنگەکاندایەو شـیفاو هیدایەت و ڕەحمەتە بۆ بڕواداران.[٥٥] وە پاڕانەوە(الرقی)یـەکان هەروەك لە جۆری دووەمدا لـە چارەسـەرکردنی جادووگەرێتیـدا باسکراوە. بڕگەی (ب)،(ج)[٥٦] وە لـەم چارەسەرەشـدا پێویسـتە دوومەرجی تێدا بێت:

---

[٥٤] بڕوانــە: ســـنن ابـــی داود٤/١٣-١٤، وأحمـــد٥/٢١٠، وسلـــسله الأحادیـــث الصحیحة/ژمارە٢٠٢٨

[٥٥] بڕوانە: الفتح الربانی ترتیب مسند الامام أحمد ١٨٣/١٧

[٥٦] بڕوانە: ل(١٩-٢٢)لەم کتێبەدا.

یەکـــەم: لەلایـــەن تـــووش بـــووە نەخۆشـــەکەوە بـــە بـــەهێزی دەروونیو ڕاستێتی ڕووکردنە خواو پەناگرتنی ڕاست کە دڵ و زوبانی لەسەری بەشدار بێت.

وە دووەم: لەلایـەنی چارەسـەرکەرەوە ئـەبێت ئـەمیش پێویـستە بـەو شـێوەیە بێـت، چـونکە چـاکی چـەك بـەهۆی وەشـێنەرو بەکارهێنەرەوەکەیـەتی،[٥٧] وەخـۆ ئەگـەر بـانگ بـدات بـە گـوێی نوخۆشەکەدا چاکە چونکە شەیتان لەوە ڕادەکات.[٥٨]

---

[٥٧] بڕوانە: دوعایەکی درێژو بەسوود لە (وقایـە الانسان من الجن والشیطان)ل ٨١–٨٤. والـصارم البتـار١٠٩–١١٧(للـشیخ وحیـد عبدالـسلام ، وە بڕوانـە: زاد المعاد ٤/٦٦–٦٩ و(ایضاح الحق في دخول الجني بأنسى والرد على من أنكر ذلك)ی عبد العزیز بن عبدالله بن باز ل ١٤. وفتاوى ابن تیمیة ١٩/٩–٦٥و ٢٤/٢٧٦ و الوقایة والعلاج من الكتاب والسنة)ی محمد بن شایع ل٦٦–٦٩. وبڕوانە:(چۆنیەتی دەرکردنی جنۆکە لە ماڵدا)الوقایە والعلاج محمد بن الشایع ل٥٩ (عالم الجن والشیطان)ی أشقر ل١٣٠.

[٥٨] بڕوانە: فتح الحق المبین فى العلاج والصرع والسحر والعین ل١١٢والبخاری برقم ٥٧٤

٤-چارەسەرکردنی نەخۆشیە دەروونیەکان(٥٩)

گـەورەترین چارەسـەر بـۆ نەخۆشـیە دەروونیـەکان و دڵ تەنگی بەکورتی بەم شێوەیە:

١-هیدایەت و یەکتاپەرستی، هەروەك چۆن گومڕایی و هاوبەش دانان لە گەورەترین هۆکارەکانی دڵ تەنگین.

٢-ڕووناکی ئیمانی. ئیمانی ڕاست کە خوای گـەورە دەیهاوێتـە ناو دڵی بەندەوە لەگەڵ کردەوەی چاك.

٣-زانیاری بەکەڵك. چونکە هەرکاتێ زانیاری بەندە فراوان بوو سنگی گوشاد دەبێت و فراوان دەبێت.

٤-پەشـیمانی و گەڕانـەوە بـۆ لای خـوای گـەورە. وەخۆشویستنی بە راستی و لە ناخی دڵەوە، وەڕووتێکردن و چێژوەرگرتن لە پەرستنیدا.

٥-بـەردەوام بـوون لەسـەر زیکرکردنـی خـوا لەسـەر هـەموو حاڵەتێك و لە هەموو شوێنێکدا، چونکە زیکر کاریگەرییەکی

---

(٥٩) بڕوانـە (اسـباب شـرح الـصدر) لـە (زاد المعـاد)دا (٢/٢٣-٢٨) وکتێبـی (الوسائل المفیده للحیاه السعیده) للعلامه عبدالرحمن بن ناصر السعدی.

سەرسووڕ هێنەری هەیە لە گوشادکردنی سنگ و ئاسوودەیی دڵ و نەمانی غەمو خەفەت.

٦-چاکەکردن لەگەڵ خەڵکیدا بە هەموو جۆرە چاکەیەکی سوود پێگەیاندنیان چەندێك دەتوانیٚ، چونکە خاوەن ڕێزی چاکەکار لە هەموو کەس زیاتر سنگ گوشادەو دەروون پاکەو دڵ ئاسوودەیە.

٧-ئازایەتی، چونکە بەڕاستی کەسی ئازا دڵ گوشادو سنگ و دڵ فراوانە.

٨-دەرکردنی خراپەو پیسی ناو دڵ و لەو سیفاتە پیسانەی کە دڵ تەنگ دەکات و ناڕەحەتی دەکات: وەکو (حەسودیو ڕق و قین و دوژمنایەتیو کینەو یاخی بوون وستەم). وە پێغەمبەری خوا(ﷺ)وە چەسپاوە کە پرسیاری لیٚ کرا دەربارەی چاکترینی خەڵکییەوە ئەویش فەرمووی: (کل مخموم القلب صدوق اللسان).واتە: هەموو دڵ روناکێکی زوبان راست، وتیان: زوبان راست دەزانین، ئەی دڵ رووناك کیٚیە؟

فـەرمووی: (هـو التقـی النقـی، لا اثـم فيـە. ولابغـی، ولاغـل، ولاحسد).[٦٠]

واتە: ئەو دڵە لە خواترسە پاكەیە كە گوناهو یاخیو كینـەو ڕق و حەسوودی تێدا نیيە.

٩-وازهێنان لە زیادەڕەوی لە تەماشاكردن و قسەكردن و گویٚ گرتن و تێكەڵاوی كردنی خەڵك و خواردن و خەوتن دا. چونكە وازهێنـان لەمانـە لـە هۆكـانی سـنگ گوشـادیو ئاسـودەییو نەمانی خەم و خەفەتە.

١٠-خۆخـەریك كـردن بـە كارێـك لـەكارەكان یـان زانـستێك لـە زانـستە بەسـوودەكان، چـونكە دڵ كامــەران دەكــات دووری دەخاتەوە لەو شتەی تووشی دڵە ڕاوكێی كردووە.

١١-گرنگـی دان بـەكاری ئـەمڕۆی حـازرەوەو بـچڕاندنی لـە خەفەت خواردن بە شتە ڕابردووەكان، چونكە ئەو كاتە بەندە خۆی سـەرقاڵ و مانـدوو دەكات بـەو شـتانەی كـە سـوودی پـێ دەگەیەنێ لەدین و دنیا. وەداوای سەركەوتنی نیازو مەبەستی

---

[٦٠] اخرجه ابن ماجة برقم ٤٢١٦، و بڕوانە صحيح ابن ماجه ٤١١/٢

لـه خوابكـات و پـشتی پـیٚ ببهسـتیٚت، چـونكه ئـهوه دووری دهخاتهوه له خهم و خهفهت.

١٢–تهماشـــاكردنی ئهوانـــهی لـــه خـــوار خۆتـــهوهن و تهماشانـــهكردنی ئهوانهی لهسهرو خۆتهوهن لـه لـهش سـاغی و هاوویٚنهكانی له ڕۆزیو هاوویٚنهكانیدا.

١٣–لهبیرخۆبردنـهوهی ئـهو شـتانهی لـه ڕابـردوودا تووشـی هاتوون، لهو ناخۆشیانهی كه ناتوانیٚت لایبات لهسـهر خۆیو بیری لیٚ نهكاتهوه بههیچ جۆریٚك.

١٤–ئهگهر بهنده بیٚتاقهتییـهك لـه بیٚتاقهتییـهكان ڕووی تیٚكرد ئـهوا لهســهریهتی هــهولٚ بـدات بـۆ كـهم كردنــهوهی بــهوهی كهخراپترین گریمانـه دابنیٚـت. كـه ئهوپـهڕی شـتهكهیهو بـهپیٚی توانای بهرگری لیٚبكات.

١٥–بـههیٚزی دلٚ و وهڕس نـهبوون و ههڵنهچـوونی بـههۆی ئـهو بیرو ئهندیٚشانهوه كـه بیركردنـهوهی خـراپ دروسـتی دهكـات . وهتوڕه نهبوون پیٚیو گومانی نهمانی خۆشیو تووش بوون به خراپـه نـهكات، بـهڵكو ئـهم كـاره بگهڕیٚنیٚتـهوه بـۆ لای خـوای گـهورهو لهگـهڵ ههسـتان بـه ئهنجامـدانی هۆكـاره بهسـوودهكان وهداواكردنی لیٚبووردن و لهش ساغی له خوا.

١٦-پشت بەستنی دڵ بەخواو تەوەکول کردن و گومانی باش بردن پێی، چونکە بێگومان ئەوەی پشت بەخوا دەبەستێت ئەندێشە کاری تێناکات .

١٧-خاوەن هۆش ئەزانێت کە بێگومان ژیانی ڕاست ئەو ژیانەیە کە بە ئاسوودەیی‌و ئارامی دەبرێتە سەرو ئەویش زۆر کورتە. کەواتە ئەمیش کورتتری ناکاتەوە بەخەم و دڵەڕاوکێ لەگەڵ ئەندێشەکانیدا، چونکە ئەمە دژی ژیانی ڕاستەقینەیە.

١٨-ئەگەر هاتوو ناخۆشی‌یەکی تووش هات هەڵی ئەسەنگێنێ لەنێوان ئەو نیعمەتانەی تووشی هاتووە بەهۆی دین یان دنیاوە لەگەڵ ئەوەی کە تووشی هاتووە لە ناخۆشی، ئەوکات لەکاتی هەڵسەنگاندنیدا زۆری ئەو نیعمەتانەی بۆدەردەکەوێت کەئەم تیایەتی. هەروەها هەڵسەنگاندن دەکات لەنێوان ئەو ترسەدا کە هەیەتی لەڕوودانی زەرەروو زیان لێی لەگەڵ ئەو گریمانە زۆرانەی کە سەلامەتی دەگەیەنێ، ئەوکاتە نایەڵێت گریمانی لاواز زاڵ بێت بەسەر گریمانە زۆر بەهێزەکانیدا. وەبەمەش خەم و ترسەکەی ئەڕەوێتەوەو نامێنێ.

١٩-ئەزانێت کە بێگومان ئەزیەتدانی خەڵکی بۆی زیانی پێ ناگەیەنێ بە تایبەتی لە ووتە پیسەکانیاندا، بەڵکو زیان

بەخۆیان دەگەیەنیٚ، بۆیە گوێی پێنادات و بیری لێناکاتەوە هەتا زیانی لێنەدا.

٢٠-هەموو بیرکردنەوەکانی دادەنێت بۆ ئەو شتانەی کە بەسوود دەگەڕێتەوە بۆی لەدین و دونیادا.

٢١-ئەبێت بەندە داوای سوپاس نەکات لە کەس لەسەر ئەوچاکەیەی کەئەنجامی داوەو کردوویەتی تەنها لەخوا نەبێت. وەدەبێت بزانێت کە ئەم مامەڵەیەی ئەم لەگەڵ خوادایە، بۆیە گویٚ نادات بە سوپاسی ئەو کەسەی چاکەکەی لەگەڵ کردووە: ﴿إِنَّمَا نُطۡعِمُكُمۡ لِوَجۡهِ ٱللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمۡ جَزَآءٗ وَلَا شُكُورًا ٩﴾ سورەتی الأنسان /٩.

٢٢-بابەتە بەکەڵکەکان بکاتە نیشانەی بەردەمی چاوی‌و کارکردن بۆ دەستەبەرکردنی، وە ئاوڕنەدانەوە بەلای بابەتە زیانبەخشەکانداو خۆی پێوە خەریك نەکات و بیری لیٚ نەکاتەوە.

٢٣-ئەنجامدانی کارەکانی لەئێستاداو وازهێنان لەداهاتوو، تاکو بۆ کارە داهاتووەکانی بەهێزی بیرکردنەوەو کارەوە بچێت.

٢٤-لــەكارو زانــستە بەســوودەكاندا گــرنگترین و گــرنگترین هەڵبــژێرێت و دیــاری بكــات، بەتايبــەتی لەوانــەدا كــە زۆر ئـارەزووی هەیـە لێـی. وەپـشت بەسـتن لەمـەدا بـەخوا پاشـان بەڕاویــژ كـردن، خـۆ ئەگـەر بەرژەوەنـدی خـۆی دیـاری كـردو عەزمی پەیداكرد ئەوا پشت بەخوا ببەستێت بۆ ئەنجامدانی.

٢٥-بـاس كردنـی نیعمەتـە ڕواڵـەتیو ناوەرۆكیيـەكانی خـوا بەسـەریەوە چـونكە زانـین و باسـكردنی ئـەو نیعمەتانـە خـوای گـەورە بەهۆيـەوە خـەم و خەفـەتی پـیٚ لادەبـات و بەنـدە هـان دەدات بۆ سوپاس كردنی.

٢٦- مامەڵـەكردن لەگـەڵ خێـزان و نزیـك و خـەڵكیو هـەموو ئەوكەسـانەی كـە لـە نێـوان تـۆو ئـەودا پەیوەندیـەك هەیـە بـەو شێوەیەی كـە ئەگـەر كـەم و كورتیيـەكت تێدا بیـنین ئـەوا ئـەو چاكانەی كەهەیـەتی بیری خـۆت بێنـەرەوە، چـونكە بـەتێبینی كردن و ڕەچاو كردنی ئەمە هاوەڵایەتیيەكە درێـژە دەكێشیٚ و دڵ گوشاد دەبیٚ: (لايفرك مؤمن مؤمنه ان كره منها خلقا رضى منها أخر).[٦١]

---

[٦١] مسلم ١٠٩١/٢

واتە: هیچ بڕوادارێکی نێر بڕوادارێکی مێ نەبوغزێنێ و بەکەم سەیری نەکات با ئەگەر ڕەوشتێکی بەدڵ نەبوو لە ڕەوشتێکی تری ڕازی ببێ.

٢٧–پاڕانەوە لە خوا بەچاك كردنی هەموو كارەكانت، وە لە هەمووی گەورەتر ووتنی: (أللهم أصلح لي ديني الذى هو عصمة أمرى، ودنياي التى فيها معاشي، وآخرتي التي اليها معادي. واجعل الحياة زيادة لي في كل خير، والموت راحة لي من كل شر).[٦٢] وەهەروەها: (أللهم أرجوا رحمتك فلا تكلني الى نفسي طرفة عين وأصلح لي شأني كله لااله الا أنت).[٦٣]

٢٨–تێكۆشان (جیهاد) لەپێناوی خوادا بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر(ﷺ): (جاهدوا في سبيل الله، فإن الجهاد في سبيل الله باب من أبواب الجنة ينجي الله به من الهم والغم).[٦٤]

---

[٦٢] مسلم ٢٠٨٧/٤

[٦٣] ابو داود ٣٢٤/٤، وأحمد ٤٢/٥

[٦٤] أحمد٣١٤/٥، ٣١٦، ٣١٩، ٣٢٦،٣٣٠، والحاكم وصححه ووافقه الذهبى ٧٥/٢.

واتە: بجەنگن لەپێناوی خوادا، چونکە جیهاد لە پێناوی خوادا دەرگایەکە لە دەرگاکانی بەهەشت، وە بەهۆیەوە خوای گەورە لەخەم و خەفەت ڕزگارت دەکات .

ئەم هۆکارو هۆیانە چارەسەرێکی بەسوودن بۆ نەخۆشیيە دەروونیەکان و لەگەورەترین چارەسەرەکانن بۆ دڵەڕوکێی دەرووونی، بۆکەسێك لێی وردبێتەوەو کاری پێبکات بەڕاست گۆێیو دڵسۆزییەوە. وەهەندێك لە زانایان زۆرێك لەحاڵەت و نەخۆشییە دەروونیەکانیان پیّ چارەسەرکردووەو خوای گەورە سوودێکی زۆری پێگەیاندوون.[٦٥]

٥-چارەسەری برینداریو زام

پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئەگەر کەسێك ئازارێکی هەبوایە یان زام یان برینداری پێوەبووایە پەنجەی ئاوها لیّ دەکرد(سوفیان پەنجەی شایەتمانی دا لە زەوییەوەو پاشان بەرزی کردەوە)، وەدەیفەرموو: (بسم الله تربة أرضنا بريقه بعضنا يشفى

[٦٥] بڕوانە: پێشەکی (الوسائل المفیده)چاپی پێنجەم ل ٦

سـقيمنا بـاذن ربنـا).[٦٦] وەمانـای فەرموودەکـە ئەوەیـە کـە هەندێك تـەڕایی دەمـی خـۆی دەدا لەپەنجـەی شایەتمانییەوەو پاشان دەیخاتە سەرزەویو هەندێك تۆزو گڵی پێوە دەنیشێ و دەیسرێ بەسەر شوێنەواری برینداریيەکە یان ئازارەکەیداو ئەو نزایە دەڵێ لەکاتی مەسح کردنیدا.[٦٧]

٦-چارەسەری موسیبەت

١-(مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِى ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِىٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾) الحدید٢٢-٢٣

---

[٦٦] البخاری مع الفتح ٢٠٦/١٠ ومسلم ١٧٢٤/٤ برقم ٢١٩٤

[٦٧] بڕوانە: شرح النووی علی صحیح مسلم ١٨٤/١٤ وفتح الباری٢٠٨/١٠، و بڕوانە ڕوون کردنەوەیەکی تەواوی فەرموودەکە لە(زاد المعاد ١٨٦/٤-١٨٧)دا

٢- ﴿مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۗ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ يَهۡدِ قَلۡبَهُۥۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴾ التغابن/١١

٣- (مامن عبد تصيبه مصيبة فيقول: انا لله وانا اليه راجعون، اللهم أجرنى في مصيبتي وأخلف لي خيرا منها الى أجره الله في مصيبته وأخلف له خيرا منها).[٦٨]

واته :هيچ بەندەيەك نيە كە تووشى موسيبەتێك دەبێت و دەڵێت: ئێمە دروستكراوى خواين و بۆلاى ئەو دەگەڕێينەوە، خوايە پاداشتم بدەيتەوە لەسەر ئەم موسيبەتەم و كەسێكى باشترم بۆبخەيتەوە جێى (لەجێى مردووەكە) ئيلا خواى گەورە پاداشتى ئەداتەوەو كەسێكى چاكترى دەخاتەوە شوێن.

٤- (اذا مات ولد العبد قال الله لملائكته: قبضتم ولد عبدى؟ فيقولون: نعم، فيقول: قبضتم ثمرة فؤاده؟ فيقولون: نعم، فيقول: ماذا قال عبدى؟ فيقولون: حمدك وأسترجع، فيقول الله: ابنوا لعبدى بيتا في الجنة وسموه بيت الحمد).[٦٩]

---

[٦٨] مسلم ٦٣٣/٢.

[٦٩] الترمذى. و بروانە صحيح الترمذى ٢٩٨/١.

واتـه: كاتێـك بەندەیـەك منـداڵێكی دەمرێـت، خـوای گـەورە بـە مەلائیكەتـەكانی دەفـەرموێت: گیـانی منــداڵی بەندەكــەمتان كێشا؟ دەفـەرموون: بـەڵێ، دەفـەرموێت: بـەش وبـەری دڵیتـان لێوەرگرتەوە؟ دەفەرموون: بـەڵێ، دەفـەرمووێت: بەندەكـەم چـی ووت ؟ دەفەرموون: سوپاسی تۆی كردوو ووتی انالله وانا الیـه راجعـون. ئـەو جـا خـوای گـەورە دەفـەرمووێت: كۆشـكێك لـە بەهەشتا دروست بكەن بۆ بەندەكەم و ناوی لـێ بنێن كۆشـكی سوپاس.

٥- (یقول الله تعالى ما لعبدى المؤمن عندي جزاء اذا قبضت صفیه من أهل الدنیا ثم احتسبه الا الجنة).[٧٠]

واته: خوای گەورە دەفەرموێت: لەلای من هیچ پاداشتێك نیـیە بـۆ بەندەیـەكی بـڕوادار كاتێـك خۆشەویـستەكەی دەمـرێنم لەدونیاداو پاشان ئەویش چاوەڕوانی پاداشته لـه من جگـه لـه بەهەشت.

٦-وقال علیه الصلاة والسلام لرجل مات ابنه: (ألا تحب أن لاتأتي بابا من أبواب الجنة الا وجدته ینتظرك).[٧١]

---

[٧٠] البخاری مع الفتح ٢٤٢/١١.

واتـه: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ)بـه پیـاوێکی فـەرموو کـه منـاڵەکەی مردبـوو: ئایـا حـەز ناکـەیت کـه بـچیته هەردەرگایـەك لـه دەرگاکـانی بەهەشـت ئـیلا ئـەبینی منداڵەکـەت چـاوەڕوانت دەکات.

٧- (یقـول الله عزوجـل: اذا ابتلیـت عبـدی بحبیبتیـه فـصبر (وأحتسب) عوضته منها الجنة) یرید عینیه.[٧٢]

واته: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەگەر بەندەیەکم تاقی کردەوە به لێسەندنەوەی دووخۆشەویستەکەیو ئـەویش ئـارام گربێـت و چـاوەڕوانی پاداشـت لـه مـن بکـات، ئـەوا لەجێگـەی ئـەو دووانـه بەهەشـتی ئـەدەمێ، کـه لێـرەدا خـوای گـەورە بەمەسـتی دوو چاوەکەی مرۆڤه.

٨- (مامن مسلم یصیبه أذی من مرض فما سواه الاحط الله بـه سیئاته کما تحط الشجرة ورقها).[٧٣]

---

[٧١] أحمد والنسائی وسنده علی شرط الصحیح، وصححه الحاکم وابن حبان. وبروانه فتح الباری ٢٤٣/١١

[٧٢] البخاری مع الفتح ١١٦/١٠، وه ئەوەی نێوان کەوانەکه له سنن الترمذیدایه بڕوانه صحیح الترمذی٢/٢٨٦

[٧٣] البخاری مع الفتح ١٢٠/١٠ ومسلم ١٩٩١/٤.

واتە: هیچ موسڵمانێك نىیە کە تووشی ئازارێك دەبێت بەهۆی نەخۆشىیەکەوە یان شتی تر، ئیلا خوای گەورە بەهۆیەوە گوناهەکانی هەڵدەوەرێنێ هەر وەکو چۆن گەڵای دار هەڵدەوەرێ.

٩-(مامن مسلم یشاك شوكة فما فوقها الا كتبت لة بها درجة ومحيت عنه بها خطية).[٧٤]

واتە: هیچ موسڵمانێك نىیە کە دڕکێك دەچێت بە لاشەىدا یان ئازارێکی تووش دێت ئیلا بە هۆی ئەوەوە پلەیەکی بۆ دەنوسرێت و بەهۆیەوە تاوانێکی لێ دەسڕێتەوە.

١٠-(ما يصيب المؤمن من وصب ولانصب ولاسقم ولا حزن حتى الهم يهمه الا كفر به من سيئاته).[٧٥]

واتە: هیچ کاتێك نىیە کە بڕوادارێك تووشی ئازارێك یان هیلاکىیەك یان نەخۆشىیەك یان خەفەتێك دەبێت هەتا غەمێك کە تووشی دەبێت ئیلا خوای گەورە بە هۆیەوە لە تاوانەکانی دەسڕێتەوە.

---

[٧٤] مسلم ١٩٩١/٤

[٧٥] مسلم ١٩٩٣/٤

١١-(ان عظم الجزاء مع عظم البلاء، وان الله اذا أحب قوما ابتلاهم، فمن رضي فله الرضا، ومن سخط فله السخط).[٧٦]

واتە: گەورەیی پاداشت لەگەڵ گەورەیی بەڵادایە، وەخوای گەورە ئەگەر کۆمەڵێکی خۆشویست تووشی بەڵایان دەکات و تاقییان دەکاتەوە. ئەو کاتە هەرکەسێ ڕازی بوو ئەوا خوا لێی ڕازی دەبێت، وە هەرکەسێك زویر بوو ئەوا خوا لێی زویر دەبێت.

١٢-(.....فما يبرح البلاء بالعبد حتى يتركه يمشي على الأرض وما عليه خطيئة).[٧٧]

واتە: بەڵا لە بەندە نابێتەوە هەتا وای لێدەکات بەسەر زەویدا دەڕوات و هیچ تاوانێکی پێوە نەماوە.

٧- چارەسەری خەم و خەفەت

١-(هیچ بەندەیەك نىیە کە تووشی خەم و خەفەتێك ببێت و بڵێت: أللهم اني عبدك، ابن عبدك، ابن أمتك، ناصيتي بيدك،

---

[٧٦] الترمذی وابن ماجه. بڕوانه: صحيح الترمذی ٢/٢٨٦

[٧٧] الترمذی وابن ماجه، بڕوانه صحيح الترمذی ٢/٢٨٦

ماض فيّ حكمك، عدل فيّ قضاؤك، أسألك بكل اسم هو لك سميت بـه نفـسك أو انزلتـه في كتابـك، أو علمتـه أحـداً مـن خلقـك أو ستاثرت بـه في علـم الغيـب عنـدك ان تجعـل القـران ربيـع قلبـى، ونـور صـدري وجـلاء حزنـي وذهـاب همـى). ئيلا خـواى گـەورە خــەم و خەفەتەكــەی لادەبــات و دڵ خۆشــی لــە جێگەی ــدا دادەنێت.[٧٨]

٢-(أللهم انى أعوذ بك من ألهم والحزن، والعجز والكسل والبخل والجبن، وضلع الدين و غلبة الرجال).[٧٩]

٨-چارەسەری كاتی تەنگانەو زۆر سەغڵەتی(الكرب)

١-(لا اله الا الله العظيم الحليم، لا اله الا الله رب العرش العظيم، لا اله الا ألله رب السموات ورب الأرض ورب العرش الكريم).[٨٠]

٢-(أللهم رحمتك أرجوا فلا تكلني الى نفسى طرفة عين وأصلح لي شأني كله لا اله الا أنت).[٨١]

---

[٧٨] أحمد ٣٩١/١ وصححه الالبانى.

[٧٩] البخـارى ١٥٨/٧ پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) زۆر ئـەم دوعايـە دەكـرد. بڕوانـە: البخارى مع الفتح ١٧٣/١١

[٨٠] البخارى ١٥٤/٧ ومسلم ٢٠٩٢/٤

٣–(لا اله الا أنت سبحانك اني كنت من الظالمين).[٨٢]
٤–(ألله ألله ربي لا أشريك به شيئا).[٨٣]

٩–چارەسەری نەخۆش بۆ خۆی:

(دەست بخەرە سەر ئەو شوێنەی کە ئازاری دێت لە لەشتداو بڵێ: (بسم الله) سێ جار، وەحەوت جار بڵێ: (أعوذ بالله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر).[٨٤]

١٠–چارەسەری نەخۆش لە کاتی سەردانیدا

(هیچ بەندەیەکی موسڵمان نییە کە سەردانی نەخۆشێك دەکات کە ئەجەلی نەهاتبێت و حەوت جار بڵێت: (أسأل الله العظیم رب العرش العظیم أن یشفیك)ئیلا چاك دەبێتەوە.[٨٥]

---

[٨١] ابو داود ٣٢٤/٤ وأحمد ٤٢/٥ وحسنه الألبانی وعبدالقادرالارناؤوط.

[٨٢] الترمذی٥٢٩/٥ والحاكم وصححه ووافقه الذهبي ٥٠٥/١. وبروانە صحیح الترمذی ١٦٨/٣.

[٨٣] أخرجه أبو داود٨٧/٢ و بروانە: صحیح ابن ماجە ٣٣٥/٢، وبروانە صحیح الترمذي ١٩٦/٤.

[٨٤] مسلم ١٧٢٨/٤.

[٨٥] أخرجه الترمذی وأبوداود، بروانە: صحیح الترمذي ٢١٠/٢ وصحیح الجامع ١٨٠/٥.

١١-چارەسەر كردنی دڵەڕاوكێو ڕاچڵەكین لەخەودا

(أعوذ بكلمات الله التامات من غضبه وعقابه، وشر عباده ومن همزات الشياطين وأن يحضرون).[٨٦]

١٢-چارەسەركردنی (تـــــــا)

پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەفەرموێت: (الحمى من فيح جهنم فأبردوها بالماء).[٨٧]

واته: (تـــــا) له هالأوی دۆزەخەوەیه. ساردی بكەنەوه به ئاو.

١٣- چارەسەركردنی شوێنی پێوەدان (اللسعه واللدغه)

١-سورتی (الفاتحة) دەخوێنی لەگەڵ كۆكردنەوەی تفی دەمت و ڕۆكردنی لەسەر شوێنی گەزاویيەكه.[٨٨]

٢-دەستی پێدا دەهێنێت و به ئاوو خوێ لەگەڵ خوێندنی (قل يا أيها الكافرون) و (الفلق و الناس).[٨٩]

---

[٨٦] أبوداود ١٢/٤ و بڕوانه صحيح الترمذی ١٧١/٣

[٨٧] البخاری مع الفتح ١٧٤/١٠ ومسلم ١٧٣٣/٤

[٨٨] البخاری مع الفتح٢٠٨/١٠

[٨٩] الطبراني فی المعجم الصغير ٨٣٠/٢ و بروانة(مجمع الزوائد١١١/٥) وحسن اسناده.

١٤-چارەسەرکردنی توڕەیی:

چارەسەر کردنی توڕەیی بە دوو ڕێگا دەبێت:

ڕێگای یەکەم :خۆپاراستن:

ئەمیش دێتەدی بەهۆی خۆپاراستن لە هۆکارەکانی توڕەبوون. وە لەهۆکارەکانی بریتیـیە لە: خۆبەزلزانین و خۆ بەچاکزانین و لووت بەرزیو دنیاویستی لۆمەکراو، وەسوبعەت و دەست بازی بە بێ بۆنەو گاڵتە جاڕیو زۆر شتی تر...

ڕێگای دووەم: چارەسەرکردن ئەگەر تووڕەبوون ڕوویدا:

١-پەناگرتن بەخوای گەورە لە شەیطانی نەفرین لێکراو(أعوذ بالله من الشیطان الرجیم).

٢-دەست نویژ هەڵگرتن.

٣-گۆڕینی ئەو حاڵەتەی کە تووڕەبووەکە لەسەرێتی: بەدانیشتن یان ڕاکشان یان چوونە دەرەوە یان قسە نەکردن یان شتی تر.

٤-بیری خۆ هێنانەوەی ئەو پاداشتانەی کە لە خواردنەوەی تووڕەیییەوە دەست دەکەوێت و ئەو بەڵگانەی کە هاتووە لە چارەنووسی توڕەیی لە سەرشۆڕی).[٩٠]

---

[٩٠] **بروانە: ڕوون کردنەوەی ئەمە بە بەڵگە صەحیحەکانییەوە لە (افات اللسان ل ١١٠-١١٢)و (الحکمە فی الدعوە الی اللە) ل ٦٤-٦٦ ی دانەر.**

١٥-چارەسەر كردن بە (ڕەشكە)

قال(عليه الصلاة والسلام): (ان في الحبة السوداء شفاء من كل داء الا السام). قال ابن شهاب: السام: الموت، والحبة السوداء: (الشونيز).[٩١]

واتە: لەڕەشكەدا شیفا هەیە بۆ هەموو نەخۆشییەك تەنها مردن نەبێت.

وەڕەشكە سوودێكی زۆری هەیە، مەبەستیش لەووتەی (شفاء من كل الداء) وەكو نمونەی ووتەی خوا وایە كە دەفەرمووێ: (تدمر كل شئ بأمر ربها)الاحقاف/٢٥

واتە: بە فەرمانی خوا هەموو شتێك كاول دەكات كە شایەنی كاولكردن بێت.[٩٢]

---

[٩١] البخاری مع الفتح ١٤٣/١٠ ومسلم ١٧٣٥

[٩٢] زاد المعاد ٢٩٧/٤ و بڕوانە: (الطب من الكتاب والسنه)موفق الدين عبداللطيف البغدادی ل ٨٨.

١٦-چارەسەرکردن بە هەنگوین

١-خوای گورە لەباسی هەنگدا دەفەرمووێت: ﴿ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ فَٱسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًاۚ يَخْرُجُ مِنۢ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ فِيهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾﴾

سورەتی النحل /٦٩.

واتە: لەناوسکییەوە شلەیەك دەردەچێ کە ڕەنگی جیاوازەو شیفای تێدایە بۆ خەڵکی ئا لەمەدا بەڵگە هەیە بۆ کۆمەڵێك بیر بکەنەوە.

٢-قال(عليه الصلاة والسلام): (الشفاء في ثلاث: في شرطة محجم أو شربة عسل، أو كية بنار، وأنا أنهى أمتي عن الكي).[٩٣]

واتە: شیفا لەسێ شتدایە: لە کەلەشاخ گرتندا یان لە خواردنەوەی هەنگویندا یان داخ کردن بە ئاگر، وەمن نەهی ئەکەم لە ئوممەتەکەم لەداخ کردن.

---

[٩٣] البخارى مع الفتح ١٠/١٣٧ و بڕوانە(فوائد العسل)لة (زاد المعاد)٤/٥٠-٦٢ و(الطب من الكتاب والسنة)للعلامة موفق الدين عبداللطيف البغدادى ل ١٢٩-١٣٦.

١٧-چارەسەرکردن بە ئاوی زەمزەم:

١-قال(عليه الصلاة والسلام) في ماء زمزم: (انهاء مباركة، انها طعام طعم (وشفاء سقم).[٩٤]

واتە: بەڕاستی ئاوی زەمزەم پیرۆزەو خۆراکی خواردن و شیفای نەخۆشیەو دەردە.

٢-وحديث جابر يرفعه: (ماء زمزم لما شرب له).[٩٥]

واتە: ئاوی زەمزەم بۆ هەموو نەخۆشییەکە کە بە نیەتەوە بیخواتەوە.

٣-و(كان يحمل ماء زمزم في (ألاداوي) والقرب، فكان يصب على المرضى ويسقيهم).[٩٦]

واتە: ئاوی زەمزەمیان هەڵدەگرت لە قاپ و مەشکەداو ئەیانرشت بەسەر نەخۆشەکانداو دەرخواردیان ئەدان.

---

[٩٤] مسلم ١٩٢٢/٤ وە ئەوەی نێوان دوو کەوانەکە عند البزار والبيهقى والطبرانى واسناده صحيح، بروانە:مجمع الزوائد ٢٨٦/٣.

[٩٥] أخرجە ابن ماجە وغيره، بروانە: صحيح ابن ماجە ١٨٣/٢ وأرواء الغليل ٣٢٠/٤.

[٩٦] الترمذى والبيهقى٢٠٢/٥، و بڕوانە صحيح الترمذى٢٨٤/١. وسلسلة الأحاديث الصحيحة للألبانى٥٧٢/٢ برقم٨٨٣ وزادالمعاد٣٩٢/٤.

ابن القيم (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرمووێت: من و غەیری منیش ئاوی زەمزەمان تاقی کردۆتەوە بۆ چارەسەری نەخۆشی سەرسوڕهێنەرانە چارەسەری چەندان نەخۆشیم پێکردووەو بەئیزنی خوا چاك بوومەتەوە.[97]

١٨-چارەسەری نەخۆشییەکانی دڵ:

جۆری دڵەکان سیانن:

١. دڵی ساغ (قلب السليم): ئەو دڵەیە کە کەس لەرۆژی دوایدا رزگاری نابێت بەو دڵەوە نەبێت. خوای گەورە دەفەرمووێت:
(يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى ٱللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾) سورەتی (الشعراء)ئایەتی ٨٨-٨٩.

وە دڵی ساغ ئەو دڵەیە کە سەلامەت و پارێزاوە لە هەموو جۆرە ئارەزوویەك کەپێچەوانەی فەرمان و نەهیەکانی خوایە. وەسەلامەتە لە هەموو گوناهێك کە دژ بەو هەواڵانە بێت کە

---

[97] زاد المعاد ٣٩٣/٤و ١٧٨.

خوای گەورە داویەتی. وەسەلامەتە لە پەرستنی غەیری خوا. وەسەلامەتە لە فەرمانبەرێتی غەیری پێغەمبەرەکەی(ﷺ)، وە بە گشتی دڵی ساغی ڕاستەقینە ئەو دڵەیە کە سەلامەتە لەوەی جگە لە خوا هاوبەش دانانی تێدابێت بۆ هەرکەسێك. بەڵکو پەرستشەکەی بەپاك و دڵسۆزی بۆ خوایە لە ویست و خۆشەویستیو پشت بەستن و گەڕانەوەو مل کەچیو ترس و ئومێددا. وەکارەکانی دڵسۆزانە بۆ خوایە. خۆ ئەگەر کەسێکی خۆشەویست لەبەر خوایەو ئەگەر ڕقی لەکەسێك بوو لەبەر خوایە، ئەگەر بەخشی لەبەر خوایەو ئەگەر گرتیەوەو نەیبەخشی هەر لەبەر خوایە. تێگەیشتنی هەمووی بۆ خوایە. وە خۆشەویستی هەموی بۆ خوایە. وەمەبەستی بۆ ئەوە. . وەلاشەی بۆ ئەوە. . وەکارەکانی بۆ ئەوە.. وەخەوتنی بۆ ئەوە.. وەبەخەرهاتنی بۆ ئەوە...وە قسەکردنی لەبارەی خواوە خۆشترە لەلای لە هەمووقسەیەك، وە بیر کردنەوەکانی لە پێناوی ڕازی بوونی ئەوو خۆشویستنێتی.[98] داوا لە خوا ئەکەین ئەو دڵەمان پێبېەخشێت.

---

[98] بڕوانە (اغاثة اللهفان من مصائد الشیطان)ی ابن القیم ١/٧و ٧٣

٢. دڵی مردوو(القلب الميت): ئەمە بە پێچەوانەی یەکەمەوەیە. ئــەمیش ئــەو دڵەیــە کــە خــوای خــۆی ناناســێو ناپەرســتێ بەجێبەجێکردنی فەرمانەکانیو ئەو شتانەی کە خوا خۆشی دەوێ و ڕازییە پێـی، بـەڵکو ئـەو دڵەیـە کـە لەگـەڵ ئـارەزوو چێژەکانیدا وەستاوە، ئەگەر چی لەوەشدا پێناخۆش بوونی خوایو تووڕەبوونی تێدا بێت. وەغەیری خوا دەپەرستێت لەخۆش ویستن و ترس و ئومێدو ڕازی بوون و توڕە بوون و بەگــەورە زانــین و ســەرکزیدا. ئەگــەر تــووڕە بــوو لەبــەر ئارەزووەکانی تووڕە دەبێـت، وەئەگەر کەسێکی خۆشویست لەبــەر هەوایــەتی، وە ئەگــەر بەخــشی لەبــەر هــەواو ئارەزوواتییەتی. وە ئەگەر گرتییەوە لەبەر ئارەزوەکانییەتی. هــەوا لــە پێــشییەوەیەو ئــارەزوو ســەرکردەیەتیو نــەفامی شۆفێریەتیو بێ ئاگایی کەسیەتی.[٩٩] پەنا ئەگرین بەخوا ئا لەم دڵە.

٣. دڵی نەخۆش (القلب المريض): ئەو دڵەیە کە ژیانی تێدایەو بەڵام نەخۆشی هەیە، ئەم دوو مادەیەی تێدایەو جارێك ئەم

[٩٩] بروانە: هەمان سەرچاوەی پێشوو ٩/١

ڕایەکێشێت بەلای خۆیداو جارێك ئەو، وە لە کۆتایدا بۆ ئەو لایەیان دەبێت کە زاڵ دەبێت بەسەریدا، وە لەم دڵەدا خۆشەویستی خوای گەورەو بڕوا بوون پێیو دڵسۆزی بۆیو پشت بەستن پێی تێدایە کە مادەی ژیانێتی. وەهەروەها لەگەڵ ئەمەدا خۆشەویستی ئارەزووەکانیو هەڵپەکردن بۆ دەست کەوتنیو حەسوودیو خۆبەزلزانین و خۆبەچاکزانین و خۆشەویستی پایەو بەرزبوونەوەو فەسادنانەوە لەزەویداو سەرۆکایەتیو دووڕوویو ڕووپامایی(ریاء)و بەخیلی تێدایە کە مادەی تیاچوون و پەك کەوتنێتی.[100] پەنائەگرین بەخوا لەم دڵە.

قورئان چارەسەری هەموو نەخۆشیەکانی دڵی لە خۆگرتووە:

خوای گەورە دەفەرمووێت: (يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَتۡكُم مَّوۡعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمۡ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِي ٱلصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحۡمَةٌ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٥٧﴾) **سورەتی (یونس)/٥٧**

---

[100] **بڕوانە (اغاثة اللهفان)١/٩**

﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ الاسراء/٨٢.

وە نەخۆشی‌یەکانی دڵ دوو جۆرن: جۆرێکیان خاوەنەکەی لە حاڵی خۆیدا ئازاری پێناگات، ئەویش نەخۆشی نەفامی‌و دوودڵی‌و گومانە. وە ئەمە لە هەردوو جۆرەکە زیاتر ئازاری هەیە بەڵام بەهۆی تێکچوون و وێرانی دڵەوە هەستی پێناکات. وە جۆرێکی تریان: نەخۆشی‌یەکە ئازاراویەو هەستی پێ دەکرێت: وەکو خەفەت و غەم و بێ تاقەتی‌و تووڕەیی. وەئەم نەخۆشیە بەهۆی دەرمانی سروشتی‌یەوە لادەچێو بەهۆی لابردنی هۆی تووش بوونەکەی‌و غەیری ئەمەوە چارەسەر دەکرێت.[١٠١]

وە چارەسەری دڵ بەچوار شت دەبێت:

بابەتی یەکەم: بەقورئانی پیرۆز، چونکە شیفایە بۆ ئەوەی لە سنگدایە لەگومان. وە ئەوانە رادەماڵێت کە لە دڵدایە لە هاوبەشی پەیداکردن و پیسی بێ باوەڕی‌و نەخۆشی‌یەکانی

---

[١٠١] بروانە(اغاثة اللهفان)١/٤٤

گومان و دوودڵی. وەڕێنموونیەیە بۆ کەسێك ڕاستی دەزانێت وکاری پێ دەکات و ڕەحمەتە بۆ ئەو پاداشتە نزیکە یان دوورەی کە دەستەبەری دەکات بۆ بڕواداران، ﴿أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُۥ نُورًا يَمْشِي بِهِۦ فِي ٱلنَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُۥ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَٰفِرِينَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾﴾ **سورەتی الأنعام /١٢٢**

بابەتی دووەم :دڵ پێویستی بە سێ شت هەیە:

أ–ئەو شتەی کە هێزی دەپارێزێت، ئەویش بە ئیمان و کاری چاکەو ئەنجامدانی هەموو جۆرە گوێڕایەڵیەکان دەبێت.

ب–خۆپاراستن لە زەرەرۆمەندەکان، ئەویش بەهۆی دوورکەوتنەوە لە هەموو جۆرە یاخی بوونێك و جۆرەکانی سەرپێچی کردن.

ج–وازهێنان لە هەموو ماددەیەکی ئازار دەر، ئەویش بەهۆی گەڕانەوەو پەشیمان بوونەوە.

بابــەتی ســێیەم: چارەســەرکردنی نەخۆشــی دڵ لــە زاڵبــوونی دەروون بەسەریدا دووچارەسەری هەیە:
لێپرسینەوەو پێچەوانەکردنی، وە لێپرسینەوەش دووجۆرە:
أ-جۆرێکیان پێش کارکردن و ئەمیش چوار شوێنی هەیە:
١-ئایا ئەم کارە لە دەسەڵاتی‌دا هەیە؟
٢-ئایا ئەم کارە کردنی چاکترە لە وازهێنانی؟
٣-ئایا ئەم کارە مەبەست لەکردنیدا خودایە؟
٤-ئایـا ئـەم کـارە پـشتیوانی هەیـەو پـشتیوانی هـەن یارمـەتی بـدەن و ســەری خــەن ئەگــەر کارەکــە پێویــستی بەپــشتیوانی هەبوو؟
وەئەگەر وەڵامەکە هـەبوو ئـەوا دەسـت دەکرێـت بـە ئەنجامـدانی ئەگەرنا هەرگیز هەڵناسێت بە ئەنجام دانی.

ب-جۆرێکی تر دوای کار کردن ئەویش سێ جۆرە:
١-لێپرســـینەوەی دەروونـــی لەســـەر گوێڕایەڵی‌یـــەك کـــە کەمتەرخـــەمی تێـــدا کردبێـــت لـــە مـــافی خـــوای گـــەورەداو بەشێوەیەکی پێویست ئەنجامی نەدابێ. وە لەمافـەکانی خـوای گەورە بریتی‌یـە لـە: دڵسۆزی‌و ئامۆژگـاری کـردن و پیـشاندانی

دیمـەنی چـاکەو پیـشاندانی منـەتی خـوایی لەسـەری تیایـدا.
وەپیشاندانی کەم تەرخەمی دوای هەموو ئەمانە.

٢-لێپرسـینەوەی دەروونـی لەسـەر هـەموو ئـەو کردەوانـەی کـە نەکردنی چاکترە لەکردنی بۆی.

٣-لێپرسینەوەی دەروونی لەسەر شتێکی (موباح) یان عادەتی کـە نـەیکردووە. وە ئایـا بـەوە تـەنها نیـەتی بـۆ خـواو دەستەبەرکردنی ڕۆژی دوایی بووە تـا سـەرکەوتوو براوەبێـت؟ یان نیەتی دونیا بووە تا دۆڕاوبێت؟

وەکۆی ئەمانە ئەوەیە کە لێپرسینەوەی دەروونـی بکـات لەسـەر فەرزەکان پاشان تەواوی دەکات ئەگەر ناتەواو بوو. پاشان لێی دەپرسـێتەوە لـەبارەی نەهی‌یەکانـەوە خـۆ ئەگـەر زانـی شـتێکی نـەهی لێکـراوی ئەنجامـداوە ئـەوا بـە پەلـە فریـای دەکـەوێت بـە گەڕانـەو پەشـیمان بوونـەوە، پاشـان لێپرسـینەوە لەسـەر ئـەو کردەوانـەی کـە بـە ئەندامـەکانی لەشـی کردوویـیـەتی، پاشـان لەسەر بێ ئاگایی.(١٠٢)

---

(١٠٢) بروانە(اغاثة اللهفان)١/١٣٦

بابــەتی چــوارەم :چارەســەرکردنی نەخۆشــی دڵ لــە دەســت بەسەراگرتنی شەیتان بەسەریدا:

شەیتان دوژمنی مرۆڤەو دەربازبوون لە دەستی بەخۆپەنادانە شــەرعیەکان دەبێــت. وەپێغەمبــەری خــوا(ﷺ) پــەناگرتن لەخراپەی دەروون و خراپەی شەیتانی کۆکردۆتەوە. ئەوەتا بە (ابوبکر)دەفەرمووێت: (بڵێ: اللهم فاطر السموات وألارض. عالم الغيب والشهادة. رب كل شئ ومليكه، أشهد أن لا اله الا أنت. أعوذ بك من شر نفسي. ومن شر الشيطان وشركه. وأن أقترف على نفسي سواء أو أجره الى مسلم). ئەمە بڵێ ئەگەر بەيانيت كردەوە، وەلەئێوارانداو كاتێكيش كە چوويتە سەر جێگای خەوتن.[١٠٣] وە خۆپەنادان و پشت بەستن و دڵسۆزی ڕێگری لە دەسەڵاتی شەیتان دەکەن.[١٠٤]

وصلى الله على عبده ورسوله محمد وعلى آله و أصحابه أجمعين ومن تبعهم بأحسان الى يوم الدين

---

[١٠٣] الترمذي وابو داود و بروانه: صحيح الترمذي ١٤٢/٣

[١٠٤] بروانه: (اغاثة اللهفان)١/١٤٥-١٦٢.